

UDK: 27-183.4-245.28-277

Pregledni rad

Primljeno: siječanj 2013.

Drago ŽUPARIĆ  
Katolički bogoslovni fakultet u Sarajevu  
J. Stadlera 5, BiH – 71000 Sarajevo  
carus@bih.net.ba

## VJERSKI ŽIVOT U KNJIZI O TOBIJI

### Sažetak

*Knjiga o Tobiji (Tob), napisana oko 200. god. pr. Kr., koloritnim pripovijedanjem govori o jednoj obiteljskoj povijesti u kojoj pobožni Židov Tobit, sužanj iz Naftalijeva plemena, autentično živi svoju religioznost. On je nadasve milosrdan i vršitelj je Zakona. Cilj mu je ostati dosljedan vjeri svojih otaca, pa makar i uz cijenu vlastitoga života. Jako mu je stalo da vrednote do kojih je držao prenese na sina Tobiju. Knjiga je prožeta osjećajem pouzdanja u Božju providnost i idejom o Božjem očinstvu koji se brine za čovjeka i uvijek se odaziva onima koji ga zazivaju. Povijesni kontekst Tob podsjeća na mogućnost življenja punine vlastite vjere unutar kulturne, društvene i političke stvarnosti koja se na prvi pogled čini da je potpuno strana židovstvu. Nije teško shvatiti kako je vjerski život u Tob aktualan i za nas. Naime, Tob i danas upućuje na put življenja svoje vjere u Boga, zajedno s vrednotama, u kontekstu koji se često čini da je potpuno stran. Drugim riječima, Tob ima za cilj odgovoriti na ključno pitanje: Kako živjeti kao vjernik u svijetu koji nije naklon i ne pomaže na tom putu? Autor članka otkriva vjerske elemente u Tob izvlačeći ih na površinu i praveći jednu sintezu. U nekoliko podnaslova sagledava Tobitovu vjernost Bogu, analizira njegov moralno-vjerski lik, donosi nekoliko karakteristika Sarine molitve i vjere te govori o zajedničkom putu vjere mladih supružnika Tobije i Sare. Vjerski osjećaj i zajedništvo s jedinim Bogom, tajna su idiličnog ambijenta o kojem govori Tob.*

**Ključne riječi:** vjernost Bogu, Tobitov moralno-vjerski lik, vjera u Boga kao univerzalnog suca, molitve Tobita i Sare, Tobijin i Sarin put vjere.

### Uvod

Knjiga o Tobiji, možda napisana aramejskim jezikom u Palesti-

ni, a do nas je dospjela u nekoliko grčkih verzija.<sup>1</sup> Sadržava popularnu priču poučne svrhe i jedina je u Bibliji koja govori o tri obitelji (Tobit, Ana i Tobija; Raguel, Edna i Sara; Tobija i Sara s djecom). Obuhvaća njihove cijele živote pod vidom ljubavnog spleta. Glavna tema knjige je ljubav u obzoru vjere. Radi se o Tobitu i njegovoj obitelji koja je iz Sjevernog Kraljevstva prognana u Ninivu. Tamo živi vjeru svojih otaca, daje milostinju i drži se Božjeg zakona, a pod cijenu života pokapa mrtve. Iznenada osljepljuje, ali na čudesan<sup>2</sup> način biva ozdravljen. Priča o Tobitu i njegovoj obitelji, osobito sinu jedincu (Tobiji), doživljava svoj *happy end*. Dočekao je sinovljevu ženidbu iz plemena svojih otaca te časnu starost i pokop.

Vještim korištenjem ironije, pripovjedač opisuje likove na krajnje ljudski način, koji nisu heroji bez mana, već - kako inače često biva u biblijskom pripovijedanju – obični muškarci i žene koji u svakodnevnom životu pokušavaju ostati vjerni Božjem naumu koji, u stvari, još uvijek ne vide. Naracija poprima gotovo „sakramentalno“ značenje otkrivajući Božju stvarnu i tajanstvenu prisutnost. Poruka ove knjige može se iščitati u pozivu shvaćanja blizine dobrotivog Boga i njegove svakodnevne providnosti na djelu. Pisac Tob nastoji privući pozornost dramatskim prikazom kako bi se čitatelj uživio u likove protagonista te da njihove tjeskobe, muke i radosti, a ponajviše njihova vjera i nada, zahvate čitatelja.

## 1. Tobit vjeran Bogu u domovini

Ako želimo govoriti o vjerskom životu u Tob, nužno moramo sagledati lik staroga Tobita koji je iznenada oslijepio, a potom čudesno ozdravio. Tobit, otac Tobijin, lik je pobožnog Izraelca koji živi u poganskom okružju. U progonstvu je sa svojom obitelji i, upravo zbog svoje vjere, u suprotnosti je sa svijetom u kojem se osjeća kao izvan njega. Tobija je Izraelac vjeran Bogu, a to uključuje njegovo stanje dok je bio u zemlji Izraelovoj, tj. prije deportacije u progonstvo. Naime, takvim se pokazao među svojom subraćom koji su pali u idolatriju (1,4.6). O njegovu vjerskom životu u domovini saznajemo već iz Tob 1. Prije

<sup>1</sup> To su G<sup>I</sup> recenzija (sastavljena od dva kodeksa *Vaticanus* iz 4. st. i *Alexandrinus* iz 5. st.); G<sup>II</sup> (kodeks *Sinaiticus* iz 4.-5. st. sa svoje dvije praznine 4,7-18 i 13,6-10, koje se lako popunjuju tekstem *Vetus latina*); G<sup>III</sup> (minuskulni kodeksi na grčkom jeziku). U članku koristim hrvatski prijevod grčkog teksta prof. M. Zovkića što ga je uradio za projekt novog prijevoda Biblije na standardni hrvatski jezik.

<sup>2</sup> Usp.: Romeo CAVEDO, „La speranza del povero in Tobia“, *Evangelizzare pauperibus. Atti della settimana biblica italiana 1976*. (Brescia: Paideia, 1978.), 319.

svega treba uočiti njegovo temeljno ponašanje, o kojem saznajemo iz Tob 1,3, gdje se u prvom licu na neki način ispovijeda govoreći da je hodio „putovima istine i pravde“, pri čemu osobito dolaze do izražaja dvije karakteristike: *pobožnost* i *ljubav*. To dobro izražava i imperfekt<sup>3</sup> upotrijebljenog glagola „hodio sam“ (ἔπορεύομην). Nema sumnje da je takav stav povezan s Tobitovim vjerskim uvjerenjem i životom, što je pojačano emfatičkim „Ja“, uz dodatak vlastitog imena „Tobit“.

Metafora puta<sup>4</sup> primijenjena je na vjerski život, gdje dobar put označava ponašanje usklađeno prema božanskim i ljudskim normama. Tobitova karakteristika ljubavi izražena je aoristom „udijelio sam mnogo milostinje“ (ἐλεημοσύνας πολλὰς ἐποίησα).

Tobitova privatna pobožnost i prakticiranja vjere ogledaju se u nekoliko stvari:

- već od mladosti svoje odlazio je redovito u jeruzalemski Hram, središte pravoga kulta, držeći se propisa za cijeli Izrael, čak i kada su se sva plemena okrenula, pa i pleme oca njegova, Naf-talija, i prinosa žrtve teletu što ga bijaše načinio Jeroboam, kralj izraelski, u Danu, Tobit je ostao vjeran, bez obzira na usamljenost u takvu stavu, dok su drugi hodočastili u svetište Dan.<sup>5</sup> Nasuprot praksi svojega plemena Tobit je u Jeruzalemu slavio svetkovinu iskazujući štovanje Bogu i tamo prinosa prvine plodova, kako je Zakon<sup>6</sup> nalagao.
- Tobit je uvijek ispunjavao propise „noseći prvine i desetine plodina“ (1,6-8). Naime, prvine pripadaju Jahvi (Lev 27,26). Desetine je predavao svećenicima, a oni su opet trebali od toga dati desetinu Jahvi (Br 18,27).

<sup>3</sup> Imperfekt označava prošlo nesvršeno vrijeme, pa ga tako prevodimo i na hrvatski jezik – nesvršenim glagolom u prošlom vremenu, najčešće u perfektu (npr. *hodio sam*, ili *iđah*).

<sup>4</sup> Pojam *puta* (ὁδός) u Tob ima višestruko značenje: 1) materijalno značenje u smislu komunikacije (usp.: 1,15; 5,2.4-6.10.16.17.22; 6,2 [G<sup>II</sup>]; 10,7.13; 11,5.15); 2) metaforično značenje u smislu moralnog ponašanja (usp.: 1,3; 4,5.15.19); 3) način pristupanja Bogu (usp.: 3,2). José VILCHEZ LINDEZ, *Tobia e Giuditta* (Roma: Borla, 2004.), bilj. 14, 38.

<sup>5</sup> Dan je postao državno svetište (Suci 18,27-29; 1 Kr 12,29; 2 Kr 10,29; Am 8,14) u vrijeme Jeroboama I. (938.-911. pr. Kr.), koji ga je osnovao s ciljem da vjerski i politički razdijeli Sjeverno i Južno Kraljevstvo. Također je radio protiv bogoštovne prevlasti jeruzalemskog Hrama, što se u deuteronomističkoj povijesti oštro osuđuje (usp.: 1 Kr 12,26-30). „Jeroboam“, *Biblijski leksikon* (Zagreb: KS, 1984.), 135.

<sup>6</sup> Pnz 16,11.16-17 nalagao je da se treba „proveseliti u nazočnosti Jahve, Boga svoga“, i „triput u godini neka se pokažu svi tvoji muškarci pred Jahvom, Bogom tvojim..., ali neka svatko prinese što može...“.

- „Kad je napunio muževnu dob“ (καὶ ὅτε ἐγενόμην ἀνὴρ), Tobit je ispunio zakonski propis glede ženidbe (1,9). Time je slijedio primjer patrijarhā koji su se ženili iz plemena svojih otaca (usp.: Post 11,27-31) te je tako dao primjer i svojem sinu Tobiji (usp.: 4,12). Informacija o Tobitovoj ženidbi izrečena je zajedno s onom o vjernosti pravom kultu u skladu s propisima.

## 2. Tobit vjeran Bogu u progonstvu

Tobit je opisan kao mudar i Bogom nadahnut čovjek, interpretator izraelske vjerske tradicije, koji pokušava odgovoriti na pitanje: Tko je pravi Židov u dijaspori? Nakon što je odveden u Ninivu<sup>7</sup>, zajedno sa svojom suprugom i sinom, Tobit je i dalje bio vjeran Bogu, naviknut na put pravih vrlina, bio je spreman i ostao postojan na pravome putu u nevoljama progonstva. Takvim se pokazao u vremenu sreće, kao i u obavljanju dužnosti oko kraljevskih dobara (1,12-14). Treba reći da su Židovi dijaspore<sup>8</sup> bili u opasnosti pomiješati se s drugima, misliti na način onih s kojima žive, više ne djelovati u skladu sa svojom vjerom. Ali, vršenjem Zakona svojih pređa židovski vjernik je mogao očuvati svoj vjersko-nacionalni identitet, iako se pri tom javljala opasnost getoiziranja, što će inače pratiti Židove tijekom njihove povijesti.<sup>9</sup>

Tobit izričito kaže da je „misli i srce upravljao Bogu svome“. On je naprosto uvijek bio vjeran Bogu, također i u teškim vremenima kada je bio prisiljen bježati u Mediju<sup>10</sup> (1,19) zbog toga što je pokopao<sup>11</sup> nekog sunarodnjaka obješenog na trgu. Dakle, i u vrijeme nevolje sja-

---

<sup>7</sup> Niniva, metropola Asirskog Carstva, staro je naselje na rijeci Tigrisu, i ujedno grad prijestolnica Asirije (od 8. st. pr. Kr.) od vremena Sanheriba, koji je izgradio taj grad i rado boravio u njemu. Međani i Babilonci razorili su grad 612. pr. Kr. Godine 612. grad su zauzeli Babilonci i Međani, pa je tako palo i Asirsko Carstvo. Usp.: „Niniva“, *Biblijski leksikon*, 211.

<sup>8</sup> Židovi su bili prisiljeni napustiti svoj kraj dva puta: prvi put 721. pr. Kr., kada su Asirci deportirali neke stanovnike Samarije (Sjevernog Kraljevstva); i drugi puta nakon razaranja Jeruzalema (586. pr. Kr.) kada je većina građana Južnog Kraljevstva (Jude) deportirana u Babilon.

<sup>9</sup> Usp.: Adalbert REBIĆ, *Središnje teme Staroga zavjeta* (Zagreb: KS, 1996.), 137.

<sup>10</sup> Medija je država u sjeveroistočnom dijelu današnjeg Irana i s glavnim gradom Ekbatanom. Pripada istočnom području Asirije. Usp.: „Medija“, *Praktični biblijski leksikon* (Zagreb: KS, 1997.), 205.

<sup>11</sup> Tjelesna djela milosrđa zauzimaju posebno mjesto u Tob: „Pokapati mrtve djelo je tjelesnog milosrđa; jest iskazivanje časti djeci Božjoj, hramovima Duha Svetoga.“ *Katekizam Katoličke Crkve* (Zagreb: HBK, 1994.), br. 2300., 568.

jila je dobrota njegova karaktera. Tobitov lik je takav da kod čitatelja izaziva divljenje, pa iz toga proizlazi da takva čovjeka treba slijediti u njegovoj vjernosti Bogu. On je ostao čovjek vjere, čvrst i postojan, koji se držao svojega Boga i njegovih obećanja, premda nije vidio njihovo ispunjenje. Tobitova vjernost Jahvi u progonstvu vidljiva je osobito u dvije stvari:

- nije blagovao poganska jela (1,10). Dok su njegovi suplemenici blagovali poganska jela, on ih je odbijao.<sup>12</sup> Kao nagradu za takvo ponašanje i vjernost Bog mu je iskazao milost (Tob 1,13) pa je mogao raditi za kralja Šalmanasara i dio novca pohraniti kod rođaka Gabaela u Mediji (1,14-15). Zapovijedi o hrani u židovstvu su postale krutim zakonskim zahtjevima. Zakon čistoće je još jedan od zakona koje Tobit poštuje jer ljubav prema Bogu pretpostavlja čistoću.<sup>13</sup> Zakoni o čistoći odvajali su Izraela od pogana i štitali monoteizam. Tobitu je to značilo da i sina svojega treba odgojiti po životnim načelima izraelskog naroda kojemu je pripadao.
- Tobit je osobito i obilno dijelio milostinju (1,16 - 2,1) i prakticirao djela tjelesnog milosrđa prema „svojoj braći“, kao što su: gladnoga nahraniti, gologa odjenuti, mrtvoga pokopati i sl. (1,16-18). Jedno od tih djela, pokapanje mrtvog sunarodnjaka, osobito ga je koštalo. Naime, zbog tužbe da je pokapao one koje je kralj ubio, morao se sklanjati i doživjeti zapljenu imovine (1,19-20), a nešto kasnije je i oslijepio zbog ukopa zadržanog sunarodnjaka (2,7-10). Sahrana takva čovjeka, čiji je pokop kralj zabranio, Tobitu je bio čin osobite pobožnosti i vjere, posao koji je zahtijevao mjere opreza kako bi se izbjeglo izlaganju drugim opasnostima.

### 3. Vjeran Bogu u kušnji

Tobit u svojoj vjernosti Bogu i solidarnosti s braćom, nije

<sup>12</sup> Židovima je bilo zabranjeno jesti nečiste životinje (Lev 11,2-47; Pnz 14,3-19), loj, krv i meso s krvlju (Lev 3,17; 7,23-27; 17,10-16), meso žrtvovano idolima (Izl 34,15).

<sup>13</sup> Zakoni o hrani kod Židova bili su kruti zakonski zahtjevi, dok su zakoni o čistoći povlačili crtu između Izraela i pogana te štitali monoteizam. Biblija donosi popis jela koje Izraelci ne smiju jesti. Tako Lev 11 - 16 sadržava zakone o čistoći, odnosno stvari po kojima se gubi kulturna čistoća: spolni čin, neke bolesti, uživanje krvi, doticanje mrtvih (Br 19). Usp.: „Čistoća“, *Praktični biblijski leksikon*, 45.

pošteđen trpljenja. Sljepoća,<sup>14</sup> što ga je zadesila kao prognanog i pravednog, bila je vrijeme kušnje. Dakle, u određenom trenutku kao da se sve urotilo protiv njega. Takvo stanje je zasigurno postavljalo spontano pitanje: Kako i dalje ne izgubiti vjeru u Gospodina?

Tobit se u progonstvu zatvara u osobnu oazu gdje sa svojom obitelji vjerno održava zakone. Kako ne bi izdao vlastitu vjeru, zasigurno je morao potiskivati svoje želje i odnose. No, može se postaviti pitanje: Je li to ispravan način življenja prognaničkog iskustva? Je li ispravno u poganskom narodu vidjeti samo nevjericu i neprijateljstvo? Na ta pitanja želi odgovoriti Tob. Zbog svoje vjere, Tobitov se pogled na svijet zasjenio, a jedina sigurnost mu je svijest da se kao pravednik nalazi pred Bogom i samim sobom, kao održavatelj vjerskih zakona svojega naroda.

Ali i takva svijest nailazi na nerazumijevanje kod njegove supruge.<sup>15</sup> Priznanje vlastitog neuspjeha i razgolićenosti, zapravo je prvi čin vjere, ali i čin ljubavi. Dok je Tobit žalostan i potišten, sin mu Tobija je pak radostan. I tu je ona ironija: čovjek se susreće s Bogom i samim sobom ne kroz provedbu Zakona, već po ljubavi drugoga. Ljubav muža i žene je mjesto susreta s Bogom, u čemu se već živi vlastita vjera. Tobija maže Tobitove oči ribljom žuči i on počinje gledati, a nakon toga iz njegove duše razvija se himan hvale Bogu. Tobit blagoslivlja Boga spontanom molitvom koja u tom trenutku odražava čovjeka vjere. Ta i takva molitva nakon ozdravljenja, upravo je manifestacija izvanredne vjere. Polagano se shvaća da iscjeljenje i nije toliko fizičko, koliko duhovno. Tobit jednostavno počinje drukčije razmišljati i vidjeti svijet na drukčiji način. Štoviše, može se reći da kroz pobožnost prelazi na vjeru. Tobitova vjernost Bogu pokazala se apsolutno korisnom i opravdanom, pa stoga zadobivanje vida treba shvatiti kao ekvivalentnost povratku iz smrti u život, budući da je sljepoću doživljavao kao pokoru i smrt (usp.: 3,6; 5,10). Obnovljeni vid i molitva postaju upadljivim

<sup>14</sup> Naime, iz ptičjeg gnijezda u zidu ispod kojeg je Tobit ležao, ispala je nečist (ἀφόδευμα) u oči od kojih je zadobio λεύκωμα („bijele mrlje“), što je u stara vremena bila oznaka za *macula cornea* - izraz *terminus technicus* antičke medicine. Riječ λευκώματα spominje se 5 x u Tob: 2,10; 3,17; 6,9; 11,8.12. U korijenu riječi je zasigurno pridjev λευκώματα < λευκός, 3 = *svijetao, bijel*. Usp.: „däg/dägäh“, Gerhard Johannes BOTTERWECK (ur.), *Theologisches Wörterbuch zum Alten Testament II*. (Stuttgart - Berlin - Köln - Mainz: Verlag von W. Kohlhammer, 1973.), 147.

<sup>15</sup> Komentirajući Aninu reakciju, G. Trabacchin kaže da je stavila prst u ranu. Stoga se postavlja pitanje: Kako pomiriti vjeru u pravednog i milosrdnog Boga, a koji istodobno pripušta trpljenje i progon? Vidi: Gianni TRABACCHIN, *Giona e Tobia* (Padova: Edizioni Messaggero, 2008.), 100.

očitovanjem njegove izvanredne vjere.<sup>16</sup>

U Tobitovu slučaju neko vrijeme Bog nije bio vidljiv u blagonaklonim trenucima i događajima, ali je bio prisutan u nesebičnosti i od Tobita je tražio samo vjernost. Međutim, u konačnici Bog se uprisutnio u njegovu srcu koje mu je ostalo vjerno. Da je Bog Tobitu dao kakav drugi vid nagrade, vjerojatno ne bi bio toliko velikodušan. Iz takva ponašanja proizlazi kako u životu ništa nije toliko veliko koliko poniznost i vjera koja je spremna sve izgubiti radi Boga i koja ne traži ništa drugo do li vjernost Bogu.

Tobitovo trpljenje nije bilo posljedica grijeha, nego naprotiv vjernosti tradiciji i vrednotama do kojih je držao. Stoga jedini vidljiv odgovor na pitanje zašto je kao pravednik trpio, biva u svjetlu pobožnikove svijesti i povjerenja Bogu da sve što radi može imati uspjeha te da Bog u svoj plan spasenja uključuje ljudsku sreću i nesreću. Ova knjiga može dovesti čitatelja do vrednovanja osobe i obiteljske povezanosti, do malih stvari koje postaju velikima, samo ako su življene vjerom i ljubavlju i koje su na izgradnju svakodnevnice vedrine. Tob je daleko od poticanja na povlačenje u privatnost, budući da promiče živu pripadnost narodu Božjem u povezanosti s vjerom koja očekuje vrijeme budućeg mesijanskog Jeruzalema.

Tobit, pred samu smrt, prenosi sinu Tobiji vjeru u Božju riječ, u prakticiranje pravde/milostinje, zahvaljivanja i slave Bogu. On savjetuje i poziva sina da živi vlastitu vjeru u prakticiranju pravednog življenja i davanja milostinje budući da je milostinja konkretan vid milosrđa koji vodi u život (14,11). Stoga, može se zaključiti da je autoru Tob bio jedan od temeljnih ciljeva potvrditi vrijednost vjere u vremenu kada se činilo kao da je Bog napustio svoj narod.<sup>17</sup>

#### 4. Vjera u Boga kao univerzalnog suca (4,19)

Pravednik Tobit sretno završava tijekom ovozemaljskog života (14,2.4s). Gospodin ga je sigurno oslobodio svih nevolja i utješio ga svakim dobrom (Ps 34,10.20): sretan je onaj tko je vjeran (Ps 119,2).

<sup>16</sup> Usp.: „Tobit“, Irene NOWELL, *The Colledgeville Bible Commentary. Old Testament* (Minnesota: Press Colledgeville, 1992.), 840.

<sup>17</sup> Uz ovaj cilj zamjetljive su i druge teme, poput: važnost solidarnosti u vremenu ugnjetavanja (obiteljski život, milostinja, odanost plemenu), očuvanje vjerskog identiteta u poganskom okruženju, uloga anđela i demona, itd. D. R. DUMM, „Tobia“, *Grande commentario biblico*, R. E. BROWN - J. A. FITZMYER - R. E. MURPHY (ur.); Edizione italiana a cura di: A. Bonora, R. Cavedo, F. Maistrello (Brescia: Editrice Queriniana, 1973.), 793.



U završnoj molitvi i posljednjim savjetima sinu (pogl. 13 – 14) Tobit osuđuje: deformaciju prave slike o Bogu, pesimizam na svim razinama, sekularizaciju obitelji, povlačenje roditelja iz odgojno-obrazovnog procesa, neposlušnost djece, vjersku ravnodušnost i nedostatak žara u promoviranju vjere u pravoga Boga, okorjelost tvrdokornih grešnika i njihov tragičan kraj.<sup>18</sup>

Posljednji redci 4. pogl. (4,18-19) tiču se korisnih savjeta i uputa sinu kako ispravno živjeti. Tobija će se trebati obraćati uvijek onome „tko je mudar“ i daje korisne savjete, što je u skladu s mudrosnom literaturom.<sup>19</sup> Međutim, „svako dobro“ prije svega dolazi od Gospoda Boga, a „nijedan narod ne posjeduje mudrosti: Bog je onaj koji udjeljuje svako dobro...“ (usp.: Pnz 4,6; 1 Sam 2,7). Tobitova obitelj je uspjela zahvaljujući vjeri jer je bila otvorena i darovala se Bogu: gdje vlada vjera u Boga, tu ima svetosti i ljudskog dostojanstva.<sup>20</sup> Stoga, religija nije „opijum naroda“, kako je govorio K. H. Marx,<sup>21</sup> već naprotiv čovjekovo spasenje, oslobođenje i njegovo cjelokupno unapređenje, savršeno rješenje svih problema.

Detaljan studij Tobitovih uputa sinu (4,12.14) prije odlaska na put donosi Francis M. Macatangay. Tobit u 4,12.14 ponavlja upute u skraćenom obliku te na taj način pokazuje vitalnu ulogu mudrosne tradicije u oblikovanju i održavanju židovskog identiteta u dijaspori.

*<sup>12</sup>Sinko, čuvaj se svake požude a ženu najprije odaberi iz svojega naroda. Ne ženi se tuđinkom koja nije iz plemena tvojega oca jer mi smo rod proročki. Sinko, uvijek se sjećaj naših očeva Noe, Abrahama, Izaka i Jakova: svi su se oženili ženama iz svojega roda i bili sretni sa svojom djecom, a njihovo će potomstvo naslijediti zemlju. (...) <sup>14</sup>Ne zadržavaj kod sebe dnevnicu nadničara kojega unajmiš nego mu je odmah isplati, a Bog će te nagrađivati ako mu budeš služio. Štogod činiš, pazi na sebe, sinko, i uvijek se pristojno ponašaj.*

F. M. Macatangay tvrdi da su te upute potpuno integrirane u narativni okvir Tob i odražavaju pokušaj primjene tradicionalne mudrosti Izraela na određene okolnosti dijaspore u progonstvu. Kao takva, knjiga ne govori primarno o nevinosti patnji, već o hrvanju s nelogičnošću božanskog obećanja i povijesne zbilje. Tobit u sebi nosi upute za učinkovit način postojanja i života u dijaspori. Autor Tob

<sup>18</sup> Tob pokazuje humanizirajuću vrijednost vjere o kojoj je govorio i sv. Augustin (*De civ. Dei* 2,29; 19,17.) ali i Drugi vatikanski koncil (GS 36).

<sup>19</sup> Usp.: Izr 12,15; 13,10. 16; 27,9 itd.

<sup>20</sup> Sveci su najbolji članovi Crkve i najljepša lica čovječanstva.

<sup>21</sup> Karl Heinrich Marx, njemački filozof (1818.-1883.), teoretičar socijalizma i komunizma, govorio je: „Religija je uzdah uciviljena bića, duša svijeta bez srca, kao i duh prilika bez duha. Ona je opijum naroda.“ [http://bs.wikiquote.org/wiki/Karl\\_Marx](http://bs.wikiquote.org/wiki/Karl_Marx) (8. 12. 2012.).



nastoji formirati identitet dijaspore oko temeljne vrijednosti istine, suosjećanja i pravednosti kao očekivanje vremena kada će Bog okupiti raspršene, vratiti one koji su trenutno u progonstvu, a Jeruzalem će biti obnovljen (13. pogl.).<sup>22</sup>

Vjera humanizira i divinizira vrijeme, čime se jamči zdravlje i učinkovitost, počevši od supružnika. Povjerenje u providnost, u Boga koji intervenira<sup>23</sup> i koji nije indiferentan u svakodnevnom događanju, makar taj potez izgledao običnim, podržava svaki potez likova u Tob. Njihova vjera nije tek naivno ispovijedanje nekog povjerenja što će ga izgubiti, već nada u Boga koji doista stoji uz njih i podržava u životu, čak i kada se čini da bi bolje bilo prepustiti se očaju, s obzirom na to da se moglo vidjeti koju je puninu dosegala nevolja protagonista.

## 5. Tobitov moralno-vjerski lik

Vjerojatno je ova knjiga napisana u vrijeme Makabejaca, vrijeme progona židovskoga naroda, u kojem je bilo važno istaknuti likove koji su primjer čvrste vjere i osobite Božje naklonosti. Stoga nije sumnjati u temeljni cilj pohvale vjernosti Tori jednog Židova u dijaspori koji je prisiljen živjeti među poganskim narodima te od njih doživljavati ismijavanje i vrijeđanje. Poput našeg vremena koje razmatra i analizira najdublje vrednote, pitajući se koji je smisao ljudskog života promatran u kontekstu vjerskog iskustva, tako je i drevni pisac Tob promišljao i pitao te uspio dobro predstaviti i protumačiti smisao ljudskog života, sagledan u iskustvu vjere.

Tobit je istiniti Izraelac u kojem nema prijevare, kao što će u Novom zavjetu biti Natanael (Iv 1,47).<sup>24</sup> U tom smislu Tob na neki način „anticipira“ kršćanstvo. On zna i poštuje božanski Zakon čineći dobra djela koja propisuje taj Zakon: daje milostinju, prvine i desetinu (društvena pravda), hodočasti u jeruzalemski Hram, pokapa mrtve i sl. Ukratko, Tobit sasvim konkretno ljubi Boga i bližnjega plaćajući čak osobno. Potpuno je vjeran božanskom Zakonu i kod kuće i u progonstvu, unatoč općem otpadu svojih rođaka i sunarodnjaka (1,5s), što je svakako nered na vjerskom planu. Vjeran je Bogu

<sup>22</sup> Usp.: Francis M. MACATANGAY, *The Wisdom Instructions in the Book of Tobit. Deuterocanonical and Cognate Literature Studies 12* (Berlin – New York: de Gruyter, 2011.), osobito str. 303.

<sup>23</sup> Patrick J. GRIFFIN, „The Theology and Function of Prayer in the Book of Tobit“ doktorska disertacija (Washington; DC: Catholic Univ. of America, 1984.), 51-67.

<sup>24</sup> Tobit je *uosobljenje idealnog biblijskog čovjeka*, koji je vjeran i pravedan poput Josipa, budućeg zaručnika BDM (Mt 1,9) - pravednik u pravom smislu riječi.

na herojski način, plivajući i protiv struje, ne podložan modi, nego govoreći istinu i ne stideći se Boga, iako je ostao usamljen u klanjanju Bogu i izvršenju njegove volje napisane u Mojsijevu zakonu (1,6.10s).<sup>25</sup> I još više!

Tobit je pravednik, vjeran Zakonu, unatoč progonstvu od ljudi i kušnji s Božje strane (2,9s) u izbjegličkim nevoljama, iako mu nije lako biti religiozan. Vjernost Bogu skupo plaća: ismijavanje, usamljenost, bijeg, patnje svih vrsta, sve do nerazumijevanja i kritike od strane supruge. Tobitov primjer osobito uči da se biblijska pravednost sastoji u vjernosti božanskom Zakonu koja mora biti pod svaku cijenu, poričući sve kompromise i prijevare. Tobit, dakle, poziva na obraćenje, pa stoga ne treba dopustiti da njegov primjer bude isprazan: Bog sve voli poput Tobita. On je opisan kao mudri interpretator izraelske vjerske tradicije, Bogom nadahnut, nastojeći odgovoriti na pitanje o pravom liku Židova u dijaspori<sup>26</sup> i svijetu općenito. Sâm Tobit je očit primjer takva Židova, pa i kada je izgubio vlastito tlo pod nogama, našavši se u stranom svijetu koji je shvaćen kao zemlja bez Boga.

Iako se čini da je Tobit nepravedno pogođen bolešću,<sup>27</sup> ipak je poučio sina da uvijek ima povjerenje u Boga. Sagledavajući Tobitov primjer ponašanja, postaje vidljivo kako vjera omogućuje zapaziti Boga na putu osobnog iskustva - ma kakvo ono bilo: pozitivno ili negativno, dobro ili loše. Sukladno tome može se zaključiti: ako se na životne nevolje gleda vjerskim očima, s nadom u sretan ishod, takav stav može uroditi boljim razumijevanjem sebe i svijeta te dovesti do proširenja vidika.

---

25 Poštovanje Mojsijeva zakona naglašeno je kroz stvaranje ugovora i svadbenu svečanost. Intertekstna povezanost s Post 24 Tobiji i Sari dodjeljuje ulogu „novog Izraela“, pokazujući kako je Bog umiješan u njihov brak. Usp.: Geoffrey David MILLER, *Marriage in the Book of Tobit*. Deuterocanonical and Cognate Literature Studies 10 (Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2012.), 206-213.

26 Profesor Svetog pisma Mato Zovkić, napisao je izvorni znanstveni rad egzegetski istražujući Tob 13,1-18, gdje je zaključio „da Tobitov himan ili Psalam zahvalnosti ne tumači neki događaj iz neposrednog konteksta, ali se odnosi na cijelu knjigu. Njime... molitelji veličaju Boga u situaciji dijaspore te prihvaćaju socijalnu i duhovnu dijasporu kao uspješno sredstvo za čuvanje židovskog ili kršćanskog identiteta među sugrađanima drukčijih uvjerenja.“ Mato ZOVKIĆ, „Himan u Tob 13,1-18 kao molitva Židova dijaspore“, *Vrhbosnensia* 15 (2011.), 55.

27 Pisac Tob se u prvom trenutku zaustavlja na fenomenu sljepoće kao patološkom elementu koristeći pojam „bijeke mrlje“ (usp.: Tob 2,10), za što u grčkom izvorniku stoji izraz λεύκωμα.

## 6. Sarina vjera

Dok Tobitu prijete opasnost da bude usidren u prošlost, u drugom gradu - Ekbatani Medijskoj - udaljenoj oko 500 km od Ninive „istoga dana“ sluškinja Sarinog oca ruži Saru zbog nemogućnosti udaje. Sara ne nalazi pristup životu zbog straha od budućnosti. Ona je ta koja čezne za ljubavlju, ali istodobno ne uspijeva ostvariti stabilan odnos niti s jednim od sedam muževa za koje bijaše pošla jer ih je pakosni zloduh Asmodej<sup>28</sup> ubio prije nego su ušli k njoj (3,7-8).<sup>29</sup> Dakle, djevojka Sara s Tobitom dijeli životnu dramu koja će je dovesti do želje da radije umre nego da živi slušajući lažne prijekore. U njezinu slučaju nije joj vremenska dob (kao kod Tobita) smetnja, već zli demon.

Sarin izlaz iz teške situacije obilježen je upravo vjerom u Božju providnost, koja joj je omogućila naći zaručnika kojega voli i koji je legitiman kandidat (6,12) u skladu s leviratskim zakonom<sup>30</sup> koji je dan Mojsiju (usp.: Post 38,1s; Pnz 25,5). Ovdje nalazimo pravu ispovijest vjere u Božju providnost sa svojim stvorenjima. U svojoj molitvi Sara

<sup>28</sup> Židovske legende shvaćaju Asmodeja zlim duhom, onim koji uništava, zatornikom i simbol je onoga što ugrožava spolnu vrijednost. Pučko shvaćanje pripisuje ljudske patnje demonu i može se naći u hebrejskim apokrifnim spisima, a što se tiče Tob takvo shvaćanje može biti pojačano orijentalnim ambijentom u kojem je knjiga nastala. Usp.: François MARTIN, *Le livre d'Henoc* (Paris: Letouzey et Ané, 1906.), 10-28.

<sup>29</sup> Ljubav mladoga Tobije od prvog upoznavanja i susreta sa Sarom suočila se s iskušenjem života i smrti. Analogno nesretnim smrtima prethodnih Sarinih zaručnika, i Tobija je imao razloga bojati se takve smrti. Zato mu dajući Saru za ženu Raguel govori: „Neka vam se, sinko, Gospodar neba ove noći smiluje i udijeli vam mir!“ (7,12). U takvoj kušnji života i smrti pobjeđuje život, tj. za vrijeme kušnje u bračnoj noći ljubav se pokazuje jačom od smrti. Usp.: „Catechesi di Giovanni Paolo II su Tobia“, Luca MAZZINGHI, *Tobia: il cammino della coppia* (Magnano: Edizioni Qiqajon comunità di Bose, 2004.), 177-178.

<sup>30</sup> *Leviratska ženidba* običaj je staroga vremena. Radilo se o ženidbi udovice s muževljevim bratom ili kojim drugim bližim rođakom pokojnoga muža, u slučaju da je ostala bez muškog potomka (usp.: Pnz 25,5-10). Ova ženidba je dobila naziv po latinskom jeziku, gdje muževljev brat znači *levir*. Svrha je takve ženidbe u očuvanju pokojnikova imena i baštine koja se nije smjela otuđiti (1 Kr 21,3), a nepreuzimanje leviratske dužnosti smatralo se nečasnim za najbližeg rođaka. „Ako je najbliži rođak pokojnoga muža udovici odbio levirat, ona mu je smjela javno pljunuti u lice i pred gradskim starješinama reći: ‘Ovako biva čovjeku koji neće sagraditi doma bratu svome’ (Pnz 25,5-10). Dajući ovakvu izjavu, udovica je bila slobodna udati se za koga je htjela, dok je muškarac ovako izuven i popljuvan čitavog života ostajao osramoćen i prozvan ‘bosonogim’ (hebr. *hana'al jaluc*).“ Adalbert REBIĆ „Juda i Tamara“, *Kana*, rujana 2008., 23.

iznosi razloge koji ju tjeraju da moli Gospodina za oslobođenje od zemaljske nevolje. I ona, poput Ane (1 Sam 1,15), izlijeva svoju dušu pred Bogom, ne „uvjetujući“ ga da joj udijeli smrt, već da barem svrne svoj pogled te više ne čuje „onih uvreda“ sluškinje jer to doživljava kao sramotu.<sup>31</sup>

Epizoda o Sari govori da postoji blagotvorna Ljubav koja obuhvaća cijeli ljudski život, čak i kada se ne može jasno spoznati. Vjera, međutim, nije čarobni štapić koji uklanja sva zla i teškoće, niti fatalizam i pasivnost. Ona potiče na miran i optimističan pogled prema životu jer vjerniku ulijeva sigurnost da bude svojevrsno čudo u očima Božjim: „Hvala ti što sam stvoren tako čudesno, što su djela tvoja predivna“ (Ps 139,14), i jamči mu sigurnost da „Bog u svemu na dobro surađuje s onima koji ga ljube, s onima koji su odlukom njegovom pozvani“ (Rim 8,28). Vjera nipošto ne umanjuje puninu samoostvarenja, a Sarina vjera pokazala se u tome što se pouzdala u Božju pomoć i molila s punim pouzdanjem.

## 7. Molitve Tobita i Sare: božanski zahvat

Cijela knjiga Tob sadržava pet molitava, koje osvjetljavaju prikazane događaje<sup>32</sup> vezane uz glavne likove, po kojima protagonisti ulaze u odnos s Bogom koji ih čuje i intervenira. To su ove molitve:

- 1) 3,2-6: Tobitova molitva za smrt nakon konflikta sa suprugom Anom;
- 2) 3,11-15: Sarina molitva nakon konflikta sa sluškinjom;
- 3) 8,5-8: molitva mladenaca, Tobije i Sare, u prvoj bračnoj noći;
- 4) 8,15-17: Ragujeva zahvalna molitva Bogu;
- 5) 11,14-15: Tobitova zahvalna molitva za dobiveni vid.

Očajna Sara, poput Tobita, u teškoj životnoj situaciji upravlja svoju molitvu Bogu. Za razliku od Tobitove, Sarina je molitva šira u svojoj proznoj naraciji. Redak 3,11 počinje blagoslovnom formulom:

---

<sup>31</sup> U Vulgati završetak molitve zvuči drukčije: „U strahu pred tobom, a ne iz svoje požude, pristala sam da se udam za muža. Ja nisam bila dostojna njih, ili oni nisu bili dostojni mene, jer si me ti možda čuvao za drugoga čovjeka. Nad tvojom odlukom, naime, čovjek nema vlasti. Ovoga može biti pak svjestan svaki koji te štuje: Ako se našao u kušnji, život će mu biti okrunjen; ako ga je snašla nevolja, bit će oslobođen, a ako je kažnjen bio, u tebe će naći milosrđe. Jer ti ne uživaš u propasti našoj; iza oluje daješ mir, iza suza i jada ulijevaš veselje.“ Bilješka a) *Jeruzalemska Biblija* (Zagreb: KS, 2001.), 522.

<sup>32</sup> Carey A. MOORE, *Tobit, a new translation with Introduction and Commentary* (New York: Doubleday, 1996.), 30. Stefano VIRGULIN, „La preghiera nel Libro di Tobit“, *Parola, Spirito e Vita* 3 (1981.), 47-48.

„Budi blagoslovljen, milosrdni Bože, neka je vječno blagoslovljeno tvoje ime,...“, što karakterizira sve molitve sadržane u Tob. Ovakav sadržaj molitve (blagosloviti Boga), znači zahvaliti na Njegovim darovima i uspostaviti s Bogom životnu povezanost, što je jedan od bitnih elemenata vjerskog života Židova, posebno u dijaspori.<sup>33</sup> Sarina preokupacija u molitvi ide u trostrukom smjeru: ljubavi prema ocu (Tob 3,14: „Gospodine, znaš da sam čista od svake nečistoće s muškarcem“), spolne čistoće (Tob 3,15: „...Očeva sam jedinica i on nema drugog djeteta koje bi naslijedilo njegov imetak“) i želje za potomstvom (Tob 3,10: „Nanijela bih ocu pod stare dane žalost koja bi ga otjerala u podzemlje“).

Obje molitve (Tobita i Sare) došle su do Božjih ušiju, koji je odlučio uslišiti ih tako što im je poslao Azarju/Rafaela<sup>34</sup> arkanđela. Od tog trenutka pripovijedanje ide uživo. Bog je prihvatio molitve svojih vjernika, ali je išao dalje od sadržaja njihovih zahtjeva: Tobita je ozdravio, a Saru oslobodio zlog demona Asmodeja.<sup>35</sup> Obje molitve su ritmične i poetične s osobnim naglascima, ali bez pada u intimizam. Sara u svojoj molitvi kaže Bogu: Ti znaš, Gospode, da sam čista od svakoga grijeha s čovjekom ... (3,14). Vjerojatno zbog toga, unatoč brojnim pokušajima, u prvoj bračnoj noći zloduh Asmodej ubija sedmoricu muškaraca.

Zaključak dviju molitava je različit. U svakom slučaju one se međusobno dopunjavaju, unatoč razlikama u tonu i naglascima.<sup>36</sup> Međutim, čini se da Tobit ne ostavlja prostora drukčijoj volji Božjoj budući da je njegov zahtjev nedvosmislen („zapovijedi da budem oslobođen od ove pokore pa da odem u prostore vječne“ r. 3,6). U svojoj molitvi (r. 3,6) Tobit tri puta upotrebljava grč. glagol ἀπολύω = (raz) riješiti, odriješiti, osloboditi. Za razliku od Tobita, Sara ostavlja prostor milosrdnom Bogu za slobodnu intervenciju (3,15: Ako ti pak nije mila moja smrt, čuj, Gospodine, uvredu koja mi se nanosi!), ne uvjetujući ga

<sup>33</sup> Stanje u dijaspori može se teološki gledati pod dva vida: kao Božji kazneni sud (Jr 17,1-4) i kao dokaz spasenja, budući da se u dijaspori Jahvino ime objavljuje poganima. „Dijaspora“, *Praktični biblijski leksikon*, 59-60.

<sup>34</sup> Značenje Rafaelova imena („Bog liječi“) opisuje njegovu ulogu, odnosno Božje sredstvo u obrani vjere pravednikâ Tobita i Sare.

<sup>35</sup> *Die Bibel, Altes und Neues Testament in neuer Einheitsübersetzung II.* (Salzburg: Andreas & Andreas, 1975.), 932. jednostavno komentira demona Asmodeja u Tob i kaže da odgovara *ešma-devi* „zlom demonu“, koji se često spominje u perzijskim tekstovima 8. st. pr. Kr.

<sup>36</sup> Alexander Di LELLA, „Two Major Prayers in the Book of Tobit“, Jeremy CORLEY – Renate EGGER-WENZEL (ur.), *Prayer from Tobit to Qumran. Inaugural Conference of the ISDCL at Salzburg, Austria, 5-9 July 2003.* (Berlin: Walter de Gruyter, 2004.), 114.

svojim riječima, i samo jednom upotrebljava glagol ἀπολύω: Zapovijedi da pođem s ove zemlje... (3,13). Božanskim providjenjem dvostruka ljudska drama bit će razriješana jednim božanskim zahvatom, koji će biti vidljiv tek u 12. poglavlju.

## 8. Tobijin i Sarin put vjere

Priča o Tobiji i Sari osobito predstavlja povijest mladog para u svojem rađanju i sazrijevanju. Briga za očuvanje vlastitog identiteta u kontekstu društvene manjine potiče ih shvatiti kako je za obitelji u dijaspori od velike važnosti da se njihova djeca ožene ili udaju unutar židovskog kruga.<sup>37</sup> Time je lakše očuvati moralne i vjerske vrijednosti svojega vjerskog iskustva. U tome se podudaraju riječi Azarje i budućeg Sarina svekra (Tobita).

Tobija u pratnji Azarje (arkandela Rafaela, koji je Tobiji još uvijek nepoznat) na svojem putovanju dolazi u Raguelovu kuću, gdje je upriličena gozba kao znak gostoljubivosti dvojici putnika i na toj svečanosti Tobija izražava svoju želju da uzme mladu Saru za ženu, budući da kao djevojka ispunjava kriterije ženidbenog plana. Težište teksta je, posebice, na činjenici da je sve učinjeno po strogom obdržavanju Mojsijeva zakona o braku (7,12-14).<sup>38</sup> Držanje do Božje riječi, odnosno Mojsijeva zakona, u pogansko-neprijateljskom okruženju, postaje upravo vjerničkim odgovorom na putu jednoga Židova.

Važan vid teksta u 7. poglavlju koji izlazi na vidjelo je važnost Raguelove blagoslovne molitve: „I blagoslovi ih“ (G<sup>1</sup> 7,13: καὶ εὐλόγησεν αὐτούς), kojim vjernici, u ovom slučaju supružnici Tobija i Sara,

---

<sup>37</sup> Više na temu braka vidi u knjizi: Geoffrey David MILLER, *Marriage in the Book of Tobit*. Deuterocanonical and Cognate Literature Studies 10 (Berlin – New York: Walter de Gruyter, 2012.). Uz Post, Tob sadržava puno više informacija o braku od bilo koje druge biblijske knjige. To odražava vjerovanje i običaje 3. stoljeća pr. Kr., te služi didaktičkoj funkciji učeći Židove dijaspore o vrijednosti braka. Ova monografija razjašnjava takve elemente tražeći odgovor na četiri pitanja: 1) koga oženiti; 2) kako se oženiti; 3) kakvu ulogu ima Bog u braku; 4) kako izgleda brak. Endogamija je jasnije definirana nego u ostalim starozavjetnim tekstovima, a Židovima se zapovijeda da se žene unutar bliskoga srodstva.

<sup>38</sup> Ova preporuka o Mojsijevu zakonu (κατὰ τὴν κρίσιν τῆς βίβλου Μωυσέως) ne govori jasno na koji se konkretan tekst misli, nego upućuje na neku općenitu tradiciju utemeljenu na predaji. Johann GAMBERONI, „Das ‘Gesetz des Mose’ im Buch Tobias“, Georg BRAULIK (ur.), *Studien zum Pentateuch: Walter Kornfeld zum 60. Geburtstag* (Wien: Herder, 1977.), 229.



doživljavaju milost i mir od Gospodina.<sup>39</sup> Kako proizlazi iz teksta, Bog je prikazan kao bliz, vjeran svojim obećanjima i najiskrenije spreman pomoći onima koji vjeruju u Njega. Upravo u toj vjernosti supružnici mogu crpsti snagu u poteškoćama svojega puta. Tako, po Raguelovim riječima, Bog ostvaruje svoj blagoslov.

Tobija i Sara, kao mladenci u prvoj bračnoj noći zamolili su Boga da im se smiluje.<sup>40</sup> Njihova molitva ima prvenstveno karakter veličanja i zahvaljivanja Bogu saveza i „naših očeva“, u kojem mladenci govore jezikom svih vidljivih i nevidljivih bića: „Budi blagoslovljen, Bože, naših očeva; neka je tvoje ime blagoslovljeno vječno i u svim naraštajima! Neka te zauvijek blagoslivlja nebo i sva tvoja stvorenja!“ (8,5). Nadalje, Tobija se u molitvi spominje praroditelja Adama i Eve, od kojih je proizašao ljudski rod. Evu vidi kao pomoćnicu Adamu. Nadalje, Tobija pred Bogom i Sarom jasno daje do znanja, da ne uzima Saru („svoju sestru“) iz pohote, „nego radi istine“ (8,7: ἀλλ' ἐπ' ἀληθείας). Dakle, u odnosima Tobije i Sare nema motiva iskorištavanja.<sup>41</sup> Iako u odnosima Tobije i Sare nije spomenuta sintagma kao u Pj 8,6 („Ljubav je jaka kao smrt“), rečeno je da Tobija voli Saru na način da mu je srce prionulo uz nju; ne pozna je, ali je ljubi i osjeća se povezan s njom neraskidivim vezom.<sup>42</sup> Šutljiva Sara na kraju molitve izgovorila je s Tobijom samo riječ „Amen“.

Raguel u svojoj molitvi (8,15-17) zahvaljuje Bogu što Tobijina i Sarina prva bračna noć nije smrtno završila kao s prethodnim Sarinim zaručnicima. Stoga su dominantni izrazi o milosrđu u redcima 8,16-17 ἔλεος i ἡλέησας, koji dolaze četiri puta u ovoj molitvi. Samo vječna ljubav može ostvariti takav vez i dati konkretan oblik snovima dvaju

<sup>39</sup> Autor Tob povezuje ženidbu Tobije i Sare s onom iz vremena patrijarha. Tu vezu je napravio već Tobit (4,12) dajući upute sinu glede ženidbe. Muškarac je taj koji *uzima* ženu, odnosno otac koji *daje* svoju kćer nekome. Juridički promatrano, ovaj ulomak je dobar primjer biblijskog svjedočanstava o slavlju ženidbe među Židovima davnih vremena u dijaspori. Ženidbeni vez Tobije i Sare pravno je uređen po običaju i zakonima židovske zajednice onoga vremena, sadržavajući dva materijalna elementa: izručenje mladenke zaručniku (7,12) te potpisivanje ženidbenog ugovora (7,13).

<sup>40</sup> Blaženi papa Ivan Pavao II. u svojim katehezama o bračnoj ljubavi posvetio je tri kateheze Tob, i to molitvi Tobije i Sare (8,5-8). GIOVANNI PAOLO II., *Uomo e donna lo creò. Catechesi sull'amore umano* (Roma: Città Nuova, 1987.), 434-442.

<sup>41</sup> U tekstovima Tob riječ je o humanom svijetu kojim dominira dobrota srca, kao i potpuna odsutnost seksualne manije što degradira i osiromašuje brak.

<sup>42</sup> Usp.: Pino STANCARI, *Il libro di Tobia. Lettura spirituale* (Soveria Mannelli: Rubbettino, 2000.), 50. To je vez što povezuje dva stvorenja istim poslušom, nacrtom i pozivom.

mladih života, Tobije i Sare, na početku zajedničkog života.

### Zaključak

Premda je teško reći što je glavna poruka Knjige o Tobiji, napisane u doba progona Židova, nema sumnje da je, između ostalog, imala za cilj prikazati uzorne likove nepokolebljive vjere i Božju blagonaklonost za takve. Iako je današnja obitelj udaljena nekoliko stoljeća od vremena kada je smještena radnja ove knjige, Tob progovara kako se stvara obitelj po Bogu: dobra, solidarna, pobožna, bogobojazna. Autor je namjeravao ponuditi svojim čitateljima zanimljivu priču, koja je usmjerena na dramatično iskustvo življenja dviju obitelji u dijaspori. Židovi koji su živjeli u stranoj zemlji osjećali su se izazvanim i dalje živjeti svoju vjeru, biti vjeran Gospodinu čak u izgnanstvu i nenaklonom okruženju, te istodobno potpomognuti od Boga, živjeti svoju situaciju stranaca u svjetlu obiteljskog iskustva. Židovi, posebno u ovom periodu svoje povijesti, u zemlji progonstva daju svijetu svoje svjedočenje posvemašnje vjernosti Zakonu, odnosno mudrosti koja dolazi od Boga i koja omogućuje život čovjeku. Stoga, nema sumnje da je vjerski ideal na stranicama ovog didaktičkog spisa postavljen visoko, a osobna pobožnost utemeljena na strahu Božjem (Tob 2,2.14; 4,21) i na učestaloj molitvi koja posvećuje ljudski život, posebno u teškoj situaciji (6,18; 8,4-8). Nekoć Židovima, a danas i kršćanima, živjeti u svijetu prigoda je za svjedočenje vlastite vjernosti Božjoj riječi i Njegovu Zakonu. Sadržaj Tob dovodi u kontakt s različitim elementima na putu vjere, kao što su: vjera u Božju providnost, uzbuđenja, osjećaji, pobožnost prema Bogu, običaji, emocije, sumnje, strahovi i sl. Sva radnja ovog djela odvijala se, osobito, unutar dviju obitelji, uvijek vjernih Bogu i Njegovu Zakonu. Tob otkriva autentične životne vrednote poput institucije braka, bračne ljubavi, ispunjenje obiteljske dužnosti (djece, roditelja) i osjećaja za obitelj, na čemu počiva društvena zajednica koja kao pod pepelom postaje nadom budućeg uskrsnuća naroda.<sup>43</sup> U Tob čitatelj može pronaći ohrabrenje da ostane vjeran Bogu svojih otaca jer unatoč teškoćama i kušnjama, koje se samo na prvi pogled čine da Bog njima želi kazniti svoj narod ili pojedinca, može pronaći milosrdnog Boga. Razmišljajući o Tobitovoj sudbini, čitatelj također može naučiti da, uz strogu vjernost Zakonu, treba i Božje smilovanje. Naime, ozdravljenje i izlaz iz kušnje Tobit je vidio kao besplatan i neočekivan Božji dar, što ga je Bog ponudio po Tobiji, te istodobno kroz diskret-

<sup>43</sup> Divo BARSOTI, *Meditazione sul libro di Tobia* (Brescia: Queriniana, <sup>2</sup>1978.), 154.

nu ali učinkovitu nazočnost Azarje/Rafaela, koji će pokazati stvarnu božansku prisutnost. Smatrajući ovu knjigu svetom i nadahnutom, Crkva pronalazi u njoj snagu vjere i nade. Sažetak učenja Tob je upravo Božji zahtjev prema čovjeku da se drži Njegova Zakona. Pravednik može biti podvrgnut kušnjama, ali ako ostane vjeran do kraja, Bog će ga nagraditi, a ne ostaviti. Drevni pisac Tob je uspio objasniti značenje ljudskog života u iskustvu vjere. Važne vrijednosti, kao što su: molitva, milostinja, dobri (među)obiteljski odnosi, stoje u središtu življenja Židova koji žive u stranoj zemlji.

## RELIGIOUS LIFE IN THE BOOK OF TOBIT

### Summary

*The Book of Tobit was written around 200 BC. The colorful narrative tells the history of one family in which the pious Jew, Tobit, a prisoner of the Naphtali tribe, lives in a manner of authentic religious observance. Filled with grace, he acts according to the Law. His goal is to follow the faith of his fathers, even if it costs him his life. He is determined to pass on the values he treasures to his son Tobias. The book is imbued with a sense of trust in Divine Providence and with the idea of the fatherhood of God, who cares for people and always responds to those who call upon him. The historical context of Tobit recalls the opportunity to live the fullness of faith within a cultural, social and political reality which at first glance seems to be totally alien to Judaism. It is not difficult to see that the religious life in Tobit is actual for us too. Even today Tobit offers a way of living in fidelity to God in an environment where the prevailing values seem to be completely alien. In other words, Tobit aims to answer the key question: How do we live as believers in a world that is not disposed towards religion and does not support religion? The author of this article highlights the religious elements in Tobit, bringing these elements to the surface and creating a synthesis. In several subsections he examines Tobit's faithfulness to God, analyzing the moral and religious character of this fidelity. The author also explores characteristics of Sarah's prayer and faith, and discusses the common journey of faith of the young married couple, Tobias and Sarah. Religious sensibility and a state of fellowship with the one true God are the mystery at the heart of the idyllic atmosphere described in Tobit.*

**Keywords:** *fidelity to God, moral and religious character of Tobit, faith in God as a universal judge, prayers of Tobit and Sarah, journey of faith of Tobias and Sarah.*

Translation: Darko Tomašević and Kevin Sullivan